

תורת אביגדור

הגאון ר' אביגדור מילר זצ"ל

פרשת לך לך

מעלות ההתבודדות

תוכן

א' - התבודדות עם עצמך - 1 | ב' - התבודדות עם מחשבותיך - 3 | ג' - התבודדות עם ה' - 6

שלם? לכאורה, אברהם יכול היה למצוא שם קהילה כלבבו.

אילו אני הייתי אברהם אבינו, הפסוק היה כתוב כך: "ויבאו ארצה כנען וישבו בעיר שלם". אבל מה כתוב בפועל? "ויסע אברהם הלך ונסוע הנגבה" (יב, ט) - הוא החל לנסוע דרומה, הרחק מבני אדם. אברהם נזהר תמיד לא להתגורר יחד עם בני אדם אחרים, ולא להיות מסובב במדי הרבה אנשים.

עם וכלי חברת בני אדם

שלא תבינו לא נכון - אברהם לא היה 'בדלן' שהתרחק מהחברה. אנחנו הרי יודעים שהוא דיבר עם אנשים, וכמו שאומר הפסוק: "ויקרא בשם ה'" (שם פסוק ח) - בכל מקום שאליו הוא רק הלך, אברהם קרא בשם ה'. הוא עסק תמיד בדיבור, הסברה, לימוד ושכנוע. והוא עשה זאת בצורה נאה ונעימה; הוא כיבד את אורחיו במאכל ובמשתה, והכל בשפע ובנדיבות. אנשים הגיעו אליו במיוחד כדי להנות מהאירוח שלו. וכשהוא זיהה אנשים ישרים שהיתה בהם נכונות לשמוע, ושהיתה קיימת בהם אהדה לערכים שלו, הוא יצא מגדרו לחלוק עמם את מחשבותיו אודות בורא העולם, אודות נפלאות הבריאה, וכיצד ללכת בדרכי הבורא. ואת הטובים מביניהם הוא היה מאמץ. לאברהם היו בעלי ברית בארץ כנען - הם התגוררו בסביבתו, והיו מגיעים אליו כדי ללמוד את דרכיו. ואברהם היה מוכן לקבל כל מי שהיה תלמיד טוב.

אבל חוץ מעיסוקים אלו, אברהם נותר לבדו. "ויעֲתֶק מְשֶׁם הֶהָרָה" (שם פסוק ח) - הוא התרחק מחברת בני אדם ופנה לאזור ההררי. מדיניותו של אברהם היתה,

א' - התבודדות עם עצמך

העיסוק הראשון בארץ כנען

מבין היסודות הרבים שאותם יכולים אנו ללמוד מחייו של אברהם אבינו ע"ה, ישנו יסוד אחד שלעתים אנחנו לא מבחינים בו, אף שלמעשה הוא ראוי לתשומת ליבנו.

ישנה שאלה שצריכה להישאל, בענין הגעתו של אברהם אבינו לארץ כנען. "ויבאו ארצה כנען" (בראשית יב, ה) - כשאברהם הגיע יחד עם משפחתו לארץ כנען, הארץ שבה ציווה עליו השי"ת להתיישב, מה היה הדבר הראשון שבו עסק? האם הוא רכש לעצמו בית? או אולי שדה? לא, הוא כלל לא התיישב במקום כלשהו, אלא "ויעבר אברהם בארץ" (שם פסוק ו) - הוא החל לעבור ברחבי ארץ כנען.

ויש כאן שאלה - לפחות אצלי. הלא לאברהם היה די והותר ממון, והוא היה אדם נכבד. אין ספק שבנקל הוא היה יכול למצוא מקום מגורים, וכל עיר היתה שמחה לקבל אותו אל חיקה. למען האמת, השאלה היא גדולה עוד יותר, כי הוא אפילו לא התיישב בעיר שלם. כידוע, בארץ כנען התגורר סבו-זקנו של אברהם אבינו, הלא הוא מלכי צדק, שעמד בראשה של קהילה מיוחדת במינה בשם "שלם". ואברהם אבינו כיבד מאוד את מלכי צדק; לא זו בלבד, אלא שהוא התייחס אליו כאל כהן, וכמו שאומר הפסוק "ויִתֶּן לוֹ מַעֲשֵׂר מִפְּלִ" (בראשית יד, כ). אז אם אברהם כיבד את מלכי צדק והעריך אותו, מדוע הוא לא קבע את מושבו בעיר

הברז הדולף

החובות הלבבות מרחיב את היריעה אודות פרטי הבעיות הנעוצות בשהייה בחברת בני אדם. ראשית כל, הוא מצטט את דבריו של החכם בספר משלי (י, יט): "בְּרֵב דְבָרִים לֹא יִחְדָּל פִּשְׁעוֹ". על פי רוב, מי שנמצא בחברת בני אדם, בסופו של דבר הוא מדבר. הרי לא יתכן שתשב שם כמו גולם! בסוף אתה תצטרף לשיחה - כך הוא טבעם של בני אדם.

וברגע שפתחת את הפה, בדרך כלל המילים זורמות משם כמו מים מברז, וכשמרבים לדבר - בסוף באים לידי חטא; זה בלתי נמנע. גם כשהאדם נזהר במה שהוא אומר, אין זה קל להימנע מכך, אבל כשהברז פתוח לרווחה, אזי אין ספק ש"לא יִחְדָּל פִּשְׁעוֹ".

אתם יכולים לבד לדמיין לעצמכם את המחזה הזה. אתה יושב על ספסל מחוץ לבנין המגורים יחד עם חבר, ומעביר שעה שלמה בשיחה. ולא מדובר בשיחה פילוסופית שקטה שבה שוקלים כל מילה, אלא שיחה ערה וגועשת. כל אחד יכול לתאר לעצמו כמה פשעים ביצעתם במשך השעה הזו.

אבל מי שמעולם לא חשב על החשבון הזה ולא הקדיש לו זמן, הרי שהוא כלל אינו מודע לנושא, והוא ימשיך, בעליזות ובתמימות, לתור אחר חברת בני אדם, וימשיך לייצר פשעים.

זוהי אחת הבעיות הקיימות בחברת בני אדם, ואחת ממעלות ההתבודדות, שעליהן צריך האדם לחשוב עם עצמו מפעם לפעם: ככל שארבה להתבודד, כך תמעט כמות העבירות שככל הנראה אעבור. כמובן שמי שמתבודד עם מכשיר רדיו או טלפון או מכשיר שטני אחר, או אפילו עיתון - זו אינה התבודדות. זוהי חברה לכל דבר - חברה מהסוג הגרוע ביותר, ובוודאי שגם שם "לא יִחְדָּל פִּשְׁעוֹ". אבל מי שמתבודד, מתבודד באמת, הרי שאחת המעלות שעליו לחשוב עליהן היא, שהוא מונע מעצמו עונשי גיהנם רבים.

המוכיח השנא

ממשיך החובות הלבבות ומונה מעלה נוספת של ההתבודדות, והחסרון שבחברת בני אדם. מי שנמצא עם אחרים, הרי שהוא מחויב להוכיחם בכל פעם שהם נוהגים שלא כדין. התורה מצוה אותנו מפורשות: "הוֹכֵחַ תּוֹכֵחַ אֶת עַמִּיתְךָ" (ויקרא יט, יז), וכך היא ההלכה למעשה, גם בבית פנימה. לדוגמה, יהודי

שכאשר אין צורך להיות בחברת בני אדם, הוא הקים את מחנהו במקום מרוחק-מה, כדי להתרחק מהערים והכפרים המיושבים.

ונשאלת השאלה: למה? כמדומני שזו שאלה חשובה, שכן אם אברהם בחר בדרך חיים זו, הרי ש"מעשה אבות סימן לבנים", ומוטל גם עלינו ללכת במידת-מה מדרכיו. ולכן כדאי לנו לחקור, לכל הפחות כפי מיעוט הבנתנו, מה ביקש אברהם להשיג בכך שהוא שהה לבדו ככל הניתן.

מוצ"ש של בדידות

כדי לעמוד על טיבו של נושא זה, עלינו להקדים וללמוד את דבריו של החובות הלבבות (שער חשבון הנפש, פ"ג, החשבון השבע עשרה): "והשבעה עשר (פירוש, דרך החשיבה השבעה-עשר שצריך האדם לקנות), השתכלותו בעת שתטה נפשו לחברת בני אדם ולהשתעשע בהם".

דבריו מתייחסים לאדם שמרגיש בודד. יושב לו יהודי במוצאי שבת; משפחתו נסעה לבקר קרובי משפחה בבורו פארק, והוא נותר לבדו בבית. הוא מביט בחלון ורואה רכבים עמוסים באנשים שדוהרים ליעד כלשהו, והוא רואה בעיני רוחו עד כמה הם עומדים להנות. או שמא הוא תקוע בישיבה במוצאי שבת. כל בני הישיבה נסעו לשהות עם משפחתם בשבת, ורק הוא, בהיותו תושב חוץ, נותר לבדו בחדרו בפנימיה. או לחלופין, יהודי שלא שפר עליו מזלו, והוא טרם זכה להקים את ביתו, ויושב לו אי שם לבדו. הוא משתוקק לחברת בני אדם, והוא חושב לעצמו כמה הוא היה נהנה אילו היה יושב כעת יחד עם אנשים נוספים.

וכאן מגיע החובות הלבבות, ומדריך את האיש הזה מה עליו לחשוב באותה שעה. הוא מסביר שעליו לחשוב "במעלות הבדידות והפרידה מבני אדם", ועד כמה שפר עליו גורלו בכך שהוא יושב בודד. עליו להקדיש זמן להתבונן באופן מפורט על הנזקים שעלולים להיווצר אצלו כתוצאה מחברת בני אדם. אמנם החובות הלבבות מתייחס שם ל"חברת כסיליהם", אבל קשה למצוא חברה של חכמים, כי החכמים אינם רגילים להתערב עם אחרים - וזו הסיבה שהם חכמים.

את האנשים הללו ניתן לראות עומדים בתור בפתח בתי הקולנוע, ממתנינים לתורם להיכנס פנימה. הם מוכרחים ללכת לאיזה שהוא מקום שבו מתרחש משהו. חייהם כל כך ריקים מכל הישג מחשבתי, שהם מוכנים לעמוד בתור ולשלם דמי כניסה עבור משהו שיהווה תחליף לחשיבה עצמית.

איזה מין הישג הוא זה? אח! הם משאירים את כספם בקופת בית הקולנוע, ואינם לוקחים עמם דבר מלבד רעיונות מבובלים, וכל מיני תמונות בלתי מציאותיות של אירועים שמעולם לא התרחשו. לעתים מדובר אף בדברים גרועים מכך - כגון דברי שפלות ופריצות. מה שאנשים עושים היום עם הראש שלהם הוא טרגדיה של ממש!

הראש המתבודד

ההישגים הגדולים שאליהם יוכל האדם להגיע הם באמצעות שכלו - כך בונה האדם את עתידו בזה ובבא - וזה אפשרי רק באמצעות התבודדות. אי אפשר להצליח במשימה זו כשנמצאים בחברת בני אדם. כשכולם מסביב מדברים, עושים, וכן הלאה, זה סותם את הראש, וממלא אותו בכל מיני מחשבות חסרות ערך.

ולכן, מי שילמד כיצד להנות מחברת עצמו, ולחיות חיים של אושר וסיפוק, גם ללא מגע תכוף עם אחרים, הוא זה שיצליח יותר מכל לעשות מעצמו משהו. וזו התשובה לשאלה שבה פתחנו: אברהם חיפש את ההתבודדות מכיון שזו סיפקה לו את ההזדמנות לחשוב ולגדול. **כל אותה גדלות** שאנו יודעים שאברהם אבינו קנה עבורו ועבור זרעו, באה לו מכח ההתבודדות, שאיפשרה לו לחשוב על הקב"ה.

ב' - התבודדות עם מחשבותיך

התבודדות עם נפלאות הבריאה

והנה, קטונתי מלהשיג את דרכיו של אברהם אבינו ולבארם אל נכון, אך באופן כללי אנחנו כן יודעים מה הוא עשה במהלך התבודדותו: הוא למד את הבריאה, ובכך קנה, באופן איטי ועקבי, הכרה חושית בהשי"ת - אמונה אמיתית. אכן, אני מודע לעובדה שבימינו יש מי שבז לדברים שאמרתי זה עתה, אבל כך כותב הרמב"ם. הוא מסביר שאברהם אבינו העסיק את עצמו בלימוד

ששומע את רעייתו מספרת לשון הרע בטלפון, מוטל עליו להתערב ולהעיר לה. וכן אם היא שומעת אותו, עליה להתערב ולומר לו להפסיק לדבר לשון הרע.

אבל הבעיה גדולה בהרבה כשנמצאים עם אחרים, כי זה הרבה יותר שכיח. כאשר אנחנו שומעים מישהו מדבר דיבורים אסורים, כגון שהוא מזלזל בזולת, או אם הוא עובר על כל חטא אחר, מחויבים אנו על פי דין תורה להוכיח את האיש ולומר לו לחדול ממעשיו. אך כל אחד מבין שזו משימה בלתי נעימה בעליל, שעלולה להוביל גם למריבות, שכן כל המושג של 'חברה' הוא, שאנשים יושבים יחד, בנעימות ובחביבות, וברגע שאחד מעיר ללא הרף: "אסור לדבר כך", "אל תעשה כך", האיש הזה לא ישרוד זמן רב בחברה זו.

התבודדות עליונה

החובות הלבבות מאריך בענין שתי מעלות אלו של ההתבודדות - פחות עבירות ופחות עול להוכיח אחרים - אבל אנחנו לא ניכנס כעת לנושא הזה, שכן זהו נושא גדול עם ענפים ותתי-ענפים, ואין לנו כרגע את הזמן הנדרש לכך. הזכרתי את הדברים בקווים כללים בלבד, משום שאני רוצה להגיע לנושא העיקרי שלנו כאן, הלא הוא המעלות העליונות של ההתבודדות שבה בחר אברהם. ולכן אנחנו נדלג על מספר פרטים על מנת להגיע לעיקר הנושא שלנו, שהוא, כאמור, המעלות העליונות של ההתבודדות.

מעלתה של ההתבודדות אינה מסתכמת בכך שעל ידי זה האדם מציל עצמו מן החטא, ושכך הוא פטור מנטל התוכחה המוטל על מצפונו; התבודדות נעשית למען מטרה גבוהה ועליונה בהרבה. כל אדם צריך ללמוד כיצד להתבודד עם עצמו על מנת לעצב לעצמו דעת, ראש של תורה המלא בערכי התורה והשקפותיה. זוהי ההתבודדות שאותה איווה לו אברהם, והיא זו שעלינו ללמוד כעת: ההתבודדות שמאפשרת לאדם לחשוב; לחשוב על ה'.

להנות מחברת עצמך

אכן, קל יותר לומר את הדברים מאשר ליישם אותם. הנושא הזה דורש התרגלות, שכן רוב בני אדם מעולם לא למדו את האומנות הזו - להנות מחברת עצמם. אנשים בלתי חושבים, אינם מסוגלים להיות מאושרים אלא אם כן יש משהו חיצוני שימלא את החלל הממוקם בין שתי אוזניהם...

את עצמו לנצל את ההתבודדות הזו כדי לחשוב, להתבונן ולהרהר.

התבודדות מסוג אחר

אבל בשבתו לבדו עם עצמו קנה דוד קנין נוסף, חשוב עוד יותר, והוא, מעלת ההתבודדות גם כשהאדם נמצא בחברת בני אדם. זוהי מעלה שלימד אותנו רבינו החובות הלבבות, והוא מגדיר אותה "התבודדות בתוך ההמון". אמנם החובות הלבבות הוא זה שטבע את המונח, אבל הרעיון הוא משהו שאבותינו כבר קיימו.

אפשר להתבודד גם כשמוקפים בהמון גדול של בני אדם. וחשוב מאוד ללמוד את היכולת הזו, כי במידה רבה אנחנו חיים יחד עם אנשים אחרים. וזו הסיבה שאם נציץ אל תוך חייו האישיים של דוד המלך - יש אנשים רבים שלא כדאי להציץ אל תוך חייהם האישיים, אבל דוד לא היה כזה - אם נציץ אל תוך חייו נראה כיצד חי אדם גדול בהתבודדות, ויצר ועיצב את ראשו, בעודו חי ומתהלך בין אנשים.

הבה ניקח דוגמא אחת - פסוק שכולנו מכירים, ונלמד אותו. "אֶתְהַלֵּךְ לְפָנַי ה' בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים" (תהילים קטז, ט). אתם יודעים מתי אמר דוד המלך את הפסוק הזה? בעודו מסתתר מפני רודפיו שביקשו להמיתו. דוד המלך ישב במעבה היער, והתפלל להשי"ת שיציל אותו.

ומהו ביאור המונח הזה, "אַרְצוֹת הַחַיִּים"? מסבירה הגמרא (יומא עא, א): "זה מקום שווקים". יושב לו דוד המלך במעבה היער, ומבקש מה': "ריבונו של עולם! אנא, הצילני מרודפי וזכה אותי לשוב ולהתהלך בשווקי ירושלים! יהי רצון שאזכה שוב להסתובב ברחובות הגדושים בחנויות ודוכני מכירה".

מסע קניות של עבודת ה'

ונשאלת השאלה: מה מיוחד כל כך ב"מקום שווקים"? האם 'קינגס הייז' והשדרה ה-13 הם באמת כל כך חשובים?? שהשוק הוא מקום שבו נמכרים כל מיני דברים, וניתן לרכוש בו מגוון רחב של מוצרים כאלו ואחרים. אלא שרצונו של דוד לשוב לאותם שווקים לא נבע מתוך רצון לרכוש את המוצרים הללו, אלא עצם האפשרות ללכת בשוק, להתבודד עם מחשבותיו, להיווכח במגוון המוצרים וללמוד אותם, מהווה הזדמנות שאין לה אח ורע להשקיע בחשיבה ובעיצוב ראש של תורה.

של העולם סביבו, והכרת יד ה' בכל פרט ופרט בטבע הבריאה!

והוא לא עשה זאת רק פעם או פעמיים, וגם לא אלף פעמים. הוא מעולם לא הפסיק להתפעל ממעשי ידיו של הקב"ה. בשונה מבני אדם שכשהם רואים איזה דבר חכמה, אומרים: "תראו איזה יופי, בגרעין זה יש תכונה פלונית, ובגרעין ההוא יש תכונה אלמונית", ומיד שוכחים מהכל, וההשפעה נמוגה כליל, אברהם לא היה אדם הפכפך. עד כמה שהוא היה עסוק עם בני אדם, הוא שם לעצמו מטרה להשקיע שעות וימים ושבעות בהתבודדות עם עצמו, על מנת לשוב ולשנן לעצמו את האמיתות הגדולות הללו. וכך הוא הפך לאברהם אבינו; כך הוא נעשה אדם גדול.

הרועים הגדולים

כך חיים אנשים גדולים. לא רק אברהם אבינו. אין זה מקרה שרבים מגדולי ומאורי האומה היו רועי צאן: האבות הקדושים היו רועים, כמו גם שבטי י-ה; משה רבינו היה רועה צאן במשך ארבעים שנה, ושאלו ודוד היו גם הם רועי צאן. וכולם הלכו בדרכו של אברהם אבינו.

אחת הדוגמאות הבולטות לאדם שחי בדרך זו הוא דוד המלך ע"ה. חכמינו לימדונו שכאשר דוד המלך למד בתורה אודות אברהם אבינו, הוא הבין את הנושא הזה שבו אנו עוסקים, והחל לחשוב: "אולי גם אני מסוגל לשאוף למעלה זו?"

למעשה, חז"ל (תנא דבי אליהו רבה פרק כא) אומרים ש"חייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי אברהם יצחק ויעקב". כולנו יודעים לחזור על המאמר חז"ל הזה, אבל דוד **חי חיים כאלו**. עלינו לזכור שדוד המלך היה רועה צאן, ובאותם ימים, רועי צאן היו מתרחקים מרחק ניכר מביתם, ומבלים ימים ושבעות במקומות מרוחקים ושוממים. כך שכבר בהיותו נער צעיר הרועה את הצאן, דוד חשב לעצמו: "כל כך הרבה זמן פנוי עומד לרשותי, וחבל לי להחמיץ את ההזדמנות הזו ולא לנצל אותה. אולי גם אני יכול לעצב את חיי כדי שאזכה להפוך לאיש חושב כמו אברהם אבינו, לאדם ששכלו משועבד לחלוטין לקב"ה!"

שם, במרחבי הישימון, בהיותו מתבודד עם עצמו, במקום שבו אף אחד אינו יכול להפריע לו ולהטריד את מנוחתו, נטע דוד את זרעי הגדלות שלו. הוא חי לבדו, באווירה של עצמו, עם השכל שלו בעצמו, וחינך

נחזור לדוד הפוסע בשוק הירושלמי וחושב לעצמו: "המסקנה העולה מאליה היא, שבקצה הענף קיים מפעל, מנגנון כלשהו שמסוגל לקחת את נזל השרף ולייצר ממנו פרי!"

יש לדעת שהתאנה אינה דבר פשוט כלל וכלל. זהו מוצר מורכב ביותר, הבנוי מחלקים ומרכיבים רבים - שכולם ארוזים בעור הפרי ששומר על כל חלקיו. וכשמסיימים לאכול את הפרי, מוצאים בתוכו זרעי תאנה - המהווים 'שוברים' עבור תאנים נוספות! וכשזרעי התאנה נופלים על הארץ, הנס מתחיל שוב מהתחלה!

והנה, דוד חשב את אותן המחשבות כבר מאות פעמים בעבר - אבל זו בדיוק הנקודה. המטרה של הקדשת זמן למחשבה והתבוננות היא לחזור ולשנן את אותם הערכים הגדולים של אמונה ויראת שמים. זה נקרא לחיות! זה נקרא "להתהלך לפני ה' בארצות החיים".

לדוכן הבא

דוד הקדיש אפוא זמן בהליכתו בשוק הירושלמי במחשבה אודות הפלא ששמו תאנה, עד שבד מצמר, שנמכר בדוכן אחר בשוק, צד את עינו, וכעת הוא הסב את מחשבותיו לנושא הזה: "איזה חומר פלאי הוא הצמר! מאיפה זה מגיע? זה מיוצר על גבו של הכבש".

איך יתכן שצמר צומח מתוך גבו של הכבש? האם הכבש ניזון מצמר? הלא הוא אינו אוכל דבר מלבד דשא ומים.

"נו", אתם בטח חושבים לעצמכם, "הצמר לא מגיע מהדשא והמים שהכבש אוכל, אלא מהחומרים הנמצאים בתוך גבו של הכבש". ובכן, מהיכן קיבל הכבש את גבו? מאמו, הכבשה. ומהיכן היא קיבלה את גבו של בנה הכבש? מדשא ומים! היא אכלה דשא ומים, וכך נוצר לו כבש, שגם הוא אכל דשא ומים, וכך צומח לו הצמר מתוך גבו.

"איזו מערכת נפלאה!" חשב לעצמו דוד. "חומר חדש לחלוטין, הנוצר מדשא ומים. זאת אומרת שכעת אני מביט בדבר שהוא מעשה ידיו של הקדוש ברוך הוא, לא פחות מקריעת ים סוף, ואף גדול יותר ממנו!"

דרכי דוד

והנה אין ספק שאנחנו, במיעוט שכלנו, איננו מסוגלים לעמוד בקצב של דוד המלך. הוא עובר בשוק

אכן - במבט ראשון, הדברים הללו נשמעים מוזרים באוזנינו, אך עם זאת עלינו להתייחס אליהם ברצינות, שכן יש כאן דוגמא עבורנו, כיצד אנחנו יכולים לחיות את חיינו. הלא כל אחד מאיתנו יוצא להליכה מפעם לפעם, והליכה היא גם כן אופן של התבודדות. 'התבודדות' אינה רק לחיות במערה או על אי בודד; כשאתה הולך ברחוב אתה גם כן נמצא רק עם עצמך. אף אחד אינו מדבר איתך, ויש לך הזדמנות נהדרת לדבר אל עצמך. אלא שצריך לדעת מה לומר.

תאנים של התפעלות

הבה נלמד אפוא מה דוד המלך דיבר במהלך הליכתו ב"מקום שווקים". פוסע לו דוד ברחובות ירושלים, ועובר הוא בשוק שבו נמכרים תאנים. כשדוד המלך עבר בשוק וראה סלים מלאים בתאנים, הוא חשב; הוא לא היה רעב, שכן זה עתה הוא סיים את סעודתו בארמון המלוכה, וכעת הוא חיפש מזון לשכל. חשב הוא אפוא לעצמו: "אה, תאנים! איזה מראה מלבב! איזה חסד ה'!"

לא היו אלו תאנים מיובשות כמו אלו שניתן לרכוש כאן בארה"ב, אלא תאנים טריות ועסיסיות, נוטפות מיץ, ודוד הביט בהן וחשב: "אילו תאנים נפלאות - ממש תאוה לעיניים! איזו מתנה נפלאה נתן לנו השי"ת. התאנים הן ממש בונבוניירות הצומחות על העץ. ובנוסף הן גם בריאות - הן מלאות אנרגיה, מזינות, וגם מסייעות לעיכול".

מפעל התאנים

דוד המלך השתדל, עד כמה שניתן, לפסוע ברחוב לבדו, על מנת שיוכל להתבודד עם מחשבותיו. וכך הוא המשיך לחשוב: "איך זה שהתאנה הזו צמחה מתוך העץ?" הוא נזכר כיצד בצעירותו, שעה שרעה את הצאן במרחבי השדות השוממים, הוא גם כן חשב על הנושא הזה. "מעניין מה יקרה אם אחתוך חריץ קטן בתוך ענף התאנה, ממש מתחת למקום ממנו צומח הפרי?" חשב דוד בזמנו. "יתכן ואגלה שם תאנים זעירות, שבסופו של דבר בוקעות מתוך חור מסוים, ואז מתנפחות לכדי תאנה גדולה ועסיסית".

שלף אפוא דוד את אולרו וחתך מעט את ענף התאנה, אך הוא לא גילה שם דבר מלבד מעט שרף. כיצד יתכן שהנוזל הזה הופך לתאנה!?

בזמן שהוא הולך בשווקים, זה טוב מאוד - אבל זוהי אחת הדרכים החשובות ביותר, הדרך שבה גדולי אומתנו, החל מאברהם אבינו, הלכו בה כדי להגיע לגדלות.

ג' - התבודדות עם ה'

התבודדות עם הידיד

אך כעת נעסוק במדרגה עוד יותר גבוהה של התבודדות, שהיא למעשה הסיבה החשובה ביותר לכך שאברהם אבינו וכל מאורי האומה הקפידו, ככל יכולתם, להתגורר בנפרד מהמון העם. התוצאה המובחרת ביותר והתועלת הגדולה ביותר של הנהגה זו אינה בכך שהאדם זוכה להתבודד עם עצמו ועם מחשבותיו, אלא שהוא זוכה **להתבודד עם הקב"ה**.

הפלא ופלא! זהו כבר נושא חדש לחלוטין! לא רק שהראש פנוי לחשוב על הקב"ה, אלא שאתה זוכה להרגיש, הלכה למעשה, שאתה נמצא לבד איתו. זהו סוג ההתבודדות הנפלא ביותר שקיים בעולם - חיי האצילות של התבודדות עם ידידך הטוב ביותר.

בנו של החפץ חיים זיע"א, בבואו לתאר את אביו, מציין נקודה מעניינת, והיא, שלחפץ חיים לא היו ידידים. הוא לא התיידד עם איש.

לכאורה הדברים נשמעים לנו מוזרים, כי כידוע החפץ חיים היה מיודד עם כולם. הוא ערך מסעות לצרכי מצוה וסיוע לאחרים, ועסק רבות בכל מיני גמילות חסדים. הוא נסע כדי לסייע לחיילים יהודים ולהקים עבורם מטבחים כשרים. והוא גם היה בעל לב רחום וחנון; הוא היה אדם נעים וידידותי, ותמיד אירח יהודים בביתו. אך עם זאת, הוא לא פיתח קשרי ידידות עם אחרים. לא היו לו חברים קרובים שעמם הוא היה יושב ומבלה.

כהן גדול ומתבודד

היודעים אתם מדוע החפץ חיים לא השתוקק להיות בחברתו של אף אחד? כי הוא אהב עד מאוד את חברתו של ידידו האחד והיחיד - "יָרְעָה וְרַע אֲבִיךָ אֶל תַּעֲזֹב" (משלי כז, י). "אלקיני ואלקי אבותינו" - הוא הידיד האחד והיחיד שלנו. אלא שרק כאשר האדם

במהירות רבה, ומחשבותיו מתקדמות מהר כל כך, עד שאנחנו איננו אוספים כי אם כמה פירוורים מתוך אותן המחשבות. אני סמוך ובטוח שמחשבותיו היו הרבה יותר רחבות ועמוקות מאשר המילים הדלות שאמרתי כעת. אך תהיינה המחשבות אשר תהיינה, דוד המלך התבודד עם מחשבותיו, והוא הלך וגדל עם כל מחשבה

כדאי לכם לנסות זאת בעצמכם, לדוגמא, כשאתם עוברים על יד חנות נעליים. אמנם אינך זקוק כעת לזוג נעליים, חרף טענתה המתמשכת של אשתך שאתה זקוק לשלושה או ארבעה זוגות. יש לך זוג נעליים אחד ליום חול ועוד אחד לשבת, ואינך מעוניין ביותר מכך. ואם אתה אדם דל אמצעים, יש לך זוג אחד בלבד שאותו אתה מצחצח לכבוד שבת, וגם זה טוב. על כל פנים, נכון לרגע זה, קניית נעליים כלל אינה עומדת על הפרק, אך בעודך חולף על פני חלון הראווה, אתה מבחין בנעלי העור הרבים הממלאים אותו. נכון שבימינו ניתן למצוא גם נעליים מפלסטיק, אבל העור ממשיך לשמש כחומר האיכותי ביותר עבור נעליים, גם כיום. ומאיפה הגיע העור? מהגב של הפרה!

העור מגיע מדשא ומים, כי הפרה ניזונה מדשא ומים, וזה מה שמייצר את העור שבגבה - בו בזמן שאותם חומרים בדיוק מייצרים את החלב שלה. והיא גם מייצרת עגלים, שגדלים להיות פרים ופרות, וכך אנחנו זוכים לעוד עור ועוד חלב.

שווקים של גדלות

פעילות זו שאתה עסוק בה כעת, בעודך פוסע בשדרות "קינגס הייווי", היא הפעילות שבה עסק אברהם בעודו פוסע בשדותיה של ארץ כנען ומביט בעיזים הלועסות עשבים, ושבה עסק דוד המלך בעודו פוסע בשווקי ירושלים. גם כיום אין מי שמסוגל לייצר את הפלאים הטבעיים הללו. גם חברת "דופונט", שמפעליה מתפרשים כל פני חמישה רחובות, ואלפיים רכבים חונים מיד יום ביומו בחניונייה, אינה מסוגלת לייצר צמר, עור או תאנה. מדהים ביותר! נמצא שאנחנו יכולים, באמצעות התבודדות עם מחשבותינו, לגדול יותר ויותר, בכך שנתבונן ונתפעל מהאופנים הרבים שבהם ממחיש לנו השי"ת את חכמתו, בתוך טבע הבריאה.

הנה, בשום פנים ואופן איני בא לומר שזו הדרך היחידה - מי שרוצה לחזור על מסכת בבא מציעא

עֲמָקִים עֲצָה בְּלֵב אִישׁ" (משלי כ, ה). ומיהו המקור של המעיין הזה? ה' יתברך! הוא זה שנפח באפיו של האדם חכמה מולדת וטבעית, וכמו שכתוב "וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נְשֵׁמַת חַיִּים" (בראשית ב, ז), וביאר הרמב"ן שם דמאן דנפח מדיליה נפח: "ירמוז לנו הכתוב הזה מעלת הנפש יסודה וסודה וכו' היא רוח ה' הגדול מפיו דעת ותבונה, כי הנופח באפי אחר משמתו הוא נותן".

בחכמה זו שהאדם נושא בקרבו נכללת הכרה טבעית בה; הוא מרגיש את הקב"ה בליבו. זוהי מציאות שהיא חלק מעצם טבע האדם. אלא שאצל אנשים עסוקים המרבים להיות בחברת בני אדם, מחשבה זו בורחת מליבם.

שימו לב לדברים הללו, כי מה ששמעתם כעת הוא כלל גדול בתורה. חברה, אנשים, בני דודים - כל אלו מהווים סתירה למעלה של יראת ה'. זוהי עובדה שאין מנוס ממנה. ככל שהאדם מרבה להתעסק עם בני אדם, כך הוא מרבה לשכוח את הבורא יתברך.

חבורת השכחה

הדברים נכונים גם לענייני מצוות. כשמשתתפים בשמחה משפחתית, כגון בר מצוה או חתונה, כל מקום שבו יש חבורה של בני אדם - גם בני אדם טובים - צריך לדעת שבכך מאבדים יראת שמים. אלא אם כן, כמובן, הנושא הנידון הוא יראת שמים. יהודי שיושב בחברת החכמים שמזכירים לו יראת שמים - זה כבר משהו אחר. אבל אחרת, הדיבורים הם "הדוד שמואל אמר כך וכך" ו"הדודה פייגא אמרה כך וכך" ופלוני עשה ככה ואלמוני עשה ככה, והראש מתמלא באי-סדר וערבוביה.

זה לא תלוי רק בדיבור; עצם השהייה בחברת בני אדם היא בעייתית, כי לבני אדם אחרים יש השפעה ממגנטת עלינו. פני האדם, האישיות המשתקפת בהבעות הפנים, הינה תופעה ש'תופסת' את האדם יותר מכל תופעה אחרת ביקום כולו.

ולכן, כשנמצאים יחד עם אנשים אחרים, התחושה הכמעט-בלתי-נמנעת היא, שאין בעולם אף אחד בלתם. בראש שלך קיים רק האדם שעמו אתה בא במגע, בין אם זה הבן-דוד, השכן, מנהל העבודה, הלקוח או העמית לעבודה. אין עוד מלבדם, והקב"ה מוגלה החוצה מתוך ליבך. מאידך, ההתבודדות, גם אם היא אינה מלווה בשום התעוררות חיצונית, מאפשרת לרגש הטבעי, אותה הכרה הטבעית הקב"ה, לבטא

נמצא לבדו, רק אז הוא חש את הידידות הזו באופן הברור ביותר.

המשנה (יומא ב, א) אומרת ש"שבעת ימים קודם יום הכיפורים מפרישין כהן גדול מביתו" - מבדילים אותו ממשפחתו ומכל דבר אחר, והוא שוהה ב"לשכת פלהדרין", שהיה חדר מיוחד בהר הבית, שבו התבודד הכהן הגדול במשך שבעת ימים. אמנם היו פעמים שחכמי בית הדין של הכהנים באו לבקרו כדי ללמד אותו ולהדריכו בענין סדר עבודת יום הכיפורים, אבל מלבד זאת הוא היה שם לבדו במשך רוב הזמן.

נשאלת אפוא השאלה, מדוע יש צורך בכך? מדוע על הכהן הגדול לשהות בבדידות לפני יום הכיפורים? מבאר רש"י (ד, ב ד"ה לאיים עליו) שהמטרה היתה לגרום לו להגיע להכרה מוחשית יותר בהשי"ת. כהקדמה לכניסתו למקדש לעבוד את עבודת יום הכיפורים, היה עליו לרכוש הכרה מוחשית יותר בהשי"ת.

הכרה מתוך התבודדות

ונשאלת השאלה: מה הקשר בין התבודדות לבין הכרה מוחשית בה? מדוע שלא יסתובב בירושלים, בינות לנזירים ולצדיקים, או עוד יותר טוב - שישאר בבית המדרש יחד עם שאר חבריו התלמידי חכמים, וילמד מסילת ישרים.

התשובה לכך מבוארת בדברים החשובים שכותב כאן רש"י. אמנם כל מה שאומר רש"י הוא חשוב, אבל האמירה הזו נחוצה לנו עבור הנושא שלנו: "להבדילו מבני אדם, שתחול עליו אימה בהיותו לבדו".

רש"י מלמד אותנו שנוכחותם של אנשים אחרים מהווה סתירה ליראת ה'. שמעתם? החברה, התחברות עם חברים, גורמים לאדם לשכוח את השי"ת. התבודדות, לעומת זאת, מאפשרת לאדם - כמובן בתנאי שהוא אדם היודע את מה שהוא מעוניין להשיג - להגיע להכרה חושית בה, מה שנקרא אצלנו "יראת ה'".

אכן, הדברים טעונים ביאור. מה הקשר בין אחד לשני? מדוע התחברות עם בני אדם מהווה סתירה ליראת ה'?

הכרה טבעית

עלינו לדעת כי בליבו של האדם קיים מעיין אינסופי של עצה וחכמה והרגשים, וכמו שאומר הפסוק: "מִיָּם

אתה מעמיד פנים כמאזין לשיחה, אבל הראש שלך נמצא במקום אחר - כעת אתה עומד לבדך ביער, כמו הבעל שם טוב. והיה ושאלו אותך דבר מה, אתה יוצא מהיער ועונה על מה שנשאלת.

ואם מישהו יעיר לך על כך שאתה לא מרוכז, אתה יכול לומר: "סליחה, פשוט חשבתי על משהו". הם חושבים שאתה מהרהר בעסקים שלך או באיזה נושא אחר. שיחשבו.

האמת היא שאינך צריך לומר הרבה, כי הם מוכנים לעשות את העבודה במקומך. הם בכלל לא מעוניינים לשמוע מה שיש לך לומר. אתה אומר "כן", "כן", ומעמיד פנים כביכול אתה מאזין לדברים ברוב קשב, אבל מחשבותיך משוטטות אי שם בגבעה נידחת או עמק בודד, שם אתה נמצא לבדך עם ה'.

התבודדות בבית המדרש

עבודה זו ניתנת ליישום גם כשיושבים על יד הגמרא בבית המדרש. אחד הצדיקים אמר שהרשות נתונה לקחת את הגמרא, להסתיר עמה את הפנים, וכך להתנתק מהעולם שמסביב. כעת אתה נמצא במקום מבודד כלשהו, רק אתה והשי"ת.

ואחרי שהגעת לשם, אתה יכול לדבר עם עצמך כמה מילים של מורא שמים. אתה יכול לחשוב על הקב"ה. אפשר לומר: "ריבונו של עולם, אתה הוא ידידי הטוב והנאמן ביותר". כן, אפשר ללחוש את המילים הללו.

גם ברכבת התחתית; כשאתה עומד ברכבת ואוחז ברצועה המשתלשלת מהתקרה, ונדחס מכל עבר על ידי המון אנושי, זוהי הזדמנות מצוינת להתבודד בתוך ההמון. עצום את העיניים וחשוב כיצד אתה עומד ניצב לבדך באחד מהרי יהודה, בתקופת הנביאים. תכף ומיד אתה נמצא שם, על אותו הר שומם, במקום בו אין אף אחד מלבדך ומלבד בורא העולם. בכך אתה מתבודד בתוך ההמון.

לב טהור

נסו זאת, ואתם תגלו שזה עובד. בעוד שמסביבך כולם רועשים וגועשים, כולם עסוקים בענייניהם הפעוטים, בדאגות הקטנות, עם הראש המצומצם שלהם, אתה נמצא כעת בהרי יהודה ומתבודד עם בוראך. לא אמרתי שזה קל; זה אכן דורש התלמדות מסוימת. אבל כל אחד יכול לעשות את זה - והתוצאות

את עצמה. באופן טבעי האדם מתחיל להרגיש את נוכחותו של הבורא יתברך.

התבודדות עתיקת-יומין

זו הסיבה שבימי קדם, הנביאים נהגו לצאת ולהתבודד במקומות שוממים מאדם. גם גדולי האחרונים, כגון הבעל שם טוב, היו הולכים ליערות ושוהים שם שבועות ארוכים, על מנת להתרחק מבני אדם. לרבי יוזל מנובהרדוק היתה בקתה נסתרת במעבה היער. היו לו שתי בקתות - בקתה אחת שרק אשתו ידעה היכן היא ממוקמת, כדי שאף אחד לא יוכל למצוא אותה. אך היתה לו בקתה נוספת, שמיקומה לא היה ידוע אפילו לאשתו, אלא רק תלמידו, רבי יואל ברנצ'יק, ידע עליה. היו לו שתי דרגות של התבודדות, כי זה מה שהופך את האדם לאדם גדול.

שמה תאמרו: אשתי לא תסכים לך, אמי לא תסכים לך. וחוף מזה, אם אנחנו היינו מתבודדים ביער כמו הבעש"ט, כנראה שהיינו פשוט נרדמים. כך אמר לי פעם ראש-ישיבה גדול באירופה. אמרתי לו שהגאון מוילנא נהג להגיף את התריסים בחדרו ולשבת שם לבדו. "אם אנחנו היינו נוהגים כך", אמר לי ראש הישיבה, "היינו נרדמים".

השאלה הנשאלת אפוא היא, מהי הדרך עבורנו להתבודד? אני יושב כל היום בבית המדרש ועוסק בתורה, אני עובד במפעל או במשרד - איך אפשר להתבודד במצבים כאלה? האם הענין הזה בכלל נוגע אלי?

התבודדות בת-זמננו

וכאן אנו שבים ליסוד החשוב שלימד אותנו החובות הלבבות: התבודדות בתוך ההמון. כך נהג אברהם אבינו שעה שלימד את בעלי בריתו, וכך נהג דוד המלך בהליכתו בשווקי ירושלים - גם בזמן שבו שהו בחברתם של אחרים, הם היו לבד עם ה'.

אז נניח שאתה מגיע לשמחת הבר מצוה של בן דודך בשכונת בורו פארק, וכולם יושבים ומפטפטים. כולם מסביבך מלהגים, ואתה יושב ביניהם כמו דג על קרקע צחיחה. אתה יכול לעצום את עיניך לכמה רגעים, ובעוד שכולם חושבים שאתה מנמנם קמעה, הרי שברגע זה פרשת למערה שלך, ואתה משוחח במחשבותיך עם השי"ת.

יתברך?" ואחרי שעמדת במשימה, תנוח. "אה! עשיתי את זה! במשך עשרים פסיעות, התבודדתי עם הקב"ה!" ולמחרת, נסה לעשות זאת במשך דקה ברציפות. ואז תנוח. נסה זאת פעם ביום למשך שבוע, ובשבוע שאחרי זה נסה להוסיף על הדקה הזו. וכעבור זמן מה, הוסף עוד מעט. אם תצליח להגיע לחמש דקות רצופות של מחשבה על ה', דע לך שאתה איש מורם מעם. אם אתה מצליח להתבודד במחשבותיך עם הקב"ה, ללא כל גורם חיצוני שכופה עליך לעשות זאת, הרי שאתה אדם גדול! אתה עובד ה' מיוחד במינו.

שאלה:

לשם מה ניתן היצר הרע לילדים, הרי בין כה וכה הם אינם זוכים לשכר או עונש על מעשיהם?

תשובה:

התשובה היא, שהילד מפיק תועלת מרובה מאוד מכך שהוא נאלץ להיאבק כדי לעשות את הדבר הנכון. רק התהליך של ניסוי וטעייה, הניסיון שהילד צובר באמצעות ניסוי וטעייה, הוא זה שמכין אותו להיכנס לנעלי המבוגר מיד בהיותו בר מצוה.

כשילד נאלץ להילחם נגד מידת הקנאה - לדוגמא, כשהוא רואה את אמו מטפלת ברח הנולד, בעוד שעד לא מכבר הוא היה בן יחיד, יקיר הבית, וכעת הוא אכול קנאה, הוא מרגיש עזוב, והוא לומד כיצד להתמודד עם זה. למרות ששכלו עדיין אינו מפותח, אך מכיון שהוא צריך להמשיך לחיות בבית הזה, הוא יודע שהוא לא יכול לברוח. ולכן, הוא נלחם במידת-מה ביצרו הרע, ולומד להתאים את עצמו למצב. בקרבו קיימת תבונה מולדת המובילה אותו להילחם נגד כל רגש רע, ובכך הוא מפתח ומאמן את שריריו הרוחניים.

כמו בעולם הגשמי, הסיבה שילדים מתרוצצים ומקפצים - וזה כך לא רק אצל בני אדם, אלא גם אצל בעלי חיים צעירים, אצל גורי חתולים וכלבים, וכן אצל גוזלים צעירים - הסיבה שהם קופצים ומתרוצצים היא, כי בכך הם מפתחים את שריריהם ומכינים את גופם לשנות הבגרות.

וכך הוא גם בהיבט הרוחני, היצר הרע מציב את הילד בפני ניסיונות, והוא נאבק בהם. גם לילדים קטנים יש מצפון, בתוכם מקננת חכמה, והם נאבקים ביצר הרע. וכך, בהגיעם לגיל מצוות, הם מוכנים במידת-מה. במקום לחוות שינוי פתאומי, הם מגיעים לאתגרים לאחר שכבר צברו ניסיון במלחמת היצר.

מדהימות! החובות הלבבות (שם) אומר שהתבודדות היא "העמוד בר הלבב" - העמוד של הלב הטהור, הוי אומר, היסוד ועמוד התווך של הגדולה מבין כל המעלות, הלא היא ההכרה החושית בה'. אדם זה, שמבין שהוא נמצא לבדו עם השי"ת, ואליו הוא מרכז את כל התעניינותו ואהבתו, הוא האיש בעל הלב הטהור מכל.

והנה, אני יודע שעבור רבים מבין המאזינים, העובדה שאני אומר את הדברים הללו היא בזבוז זמן מוחלט; הם אכן מיועדים אך ורק לאנשים מיוחדים במינם. אבל בכל קבוצה יש נשמות מיוחדות, ובפרט במקום הזה; יש הרבה אנשים מיוחדים שבאים לכאן, ומכיון שכך, אני יודע שיש פה קרקע פוריה שעליה עשויים מספר זרעים ליפול ולנבוט.

וכשהזרעים הללו נובטים, הם צומחים לכדי שלימות אינסופית. גם התבודדות למשך דקה אחת היא דבר מצוין. 'התבודדות' אין פירושה חיים שלמים של התבודדות מבני אדם. דקה אחת של התבודדות גם היא הישג גדול מאוד. וכל דקה נוספת היא הישג בפני עצמו. וככל שמרבים לעסוק בכך, לעתים תכופות יותר ולמשך פרקי זמן ארוכים יותר, זוהי הדרך אל הגדלות - הגדלות של התבודדות עם השי"ת, שאין מעלה גדולה הימנה! אתם הולכים בדרכם של אברהם, אבינו הראשון, של דוד המלך, ושל כל גדולי ומאורי האומה. ואני מבטיחכם נאמנה שככל שתרכו לעסוק בכך, כך תשיגו עוד ועוד גדולה.

שבת שלום ומבורך!

בואו נהיה מעשיים

עבודת העמודים

כהשלמה לדברים, ראינו לנכון להביא ציטוט של דברי הרב מתוך אחת הקלטות:

אתה הולך ברחוב, ואומר לעצמך כך: "אני מציב לעצמי כעת מטרה, שמעמוד החשמל הזה ועד העמוד הבא, אני אחשוב אך ורק על הקב"ה. אתבודד אתו, רק אני והוא". אתגר את עצמך. "מכאן ועד העמוד הבא יש לא יותר מעשרים פסיעות - האם אני מסוגל לחשוב עליו